

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1933 kl. 3 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion, I : 234, om utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess *andra* tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 234, har herr *von Heland* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt, allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till dess förbättrande och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Samma yrkande, som gjorts i föreliggande motion, framställdes vid 1932 års riksdag i motionerna I : 283 och II : 408. Dessa motioner avskogs under hänvisning till att frågan berörande utredningar och förslag kunde förväntas i anledning av vissa pågående utredningar, nämligen jordbruksutredningen, bostadsutredningen för landsbygden samt sociala jordutredningen.

Utskottet.

Vad först angår jordbruksutredningens arbete på hithörande område får utskottet erinra, att 1928 års riksdag i den skrivelse (nr 375), som i anledning av motionerna II : 384 och II : 397 avläts till Kungl. Maj:t och som sedermera föranledde tillsättandet av jordbruksutredningen, anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående åtgärder, som kunde och borde vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapades för att jordbrukets arbetare måtte komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor. I de av Kungl. Maj:t med anledning härav för jordbruksutredningen meddelade direktiven betonades, bl. a., att i naturlig anslutning till en undersökning, inriktad på att klarlägga den väsentliga anledningen till jordbrukets vid en jämförelse med många *andra* näringar ogynnsamma läge samt överväga åtgärder åsyftande, att det måtte kunna bättre hävda sin plats i det ekonomiska systemet, borde upptagas spörsmålet om jordbruksarbetarnas ställning och medlet för dennas förbättrande. De undersökningar, som på grund härav utförts till lantarbetarfrågans belysande, hava publicerats i del VIII av jordbruksutredningens betänkanden (Statens off. utr. 1932: 14). Däri lämnas till en början redogörelser beträffande lantarbetarnas antal och fördelning inom jordbrukets arbetande befolkning samt angående befolkningsförskjutningarna mellan lantman- och stadsmannanärningar. Vidare hava verkställts utredningar rörande tillgång och

brist på arbete inom jordbruket samt sättet för arbetsförmedlingen och arbetskraftens rekrytering, varefter följa jämförande sammanställningar beträffande arbetstidens längd och fördelning inom jordbruket och inom andra näringsgrenar samt motsvarande redogörelser för arbetslönen, avslutade medelst beräkningar rörande arbetsinkomst och levnadsstandard för lantarbetare, småbrukare och industriarbetare i vårt land och i vissa främmande länder.

Bostadutredningen för landsbygden tillkallades jämlikt Kungl. Maj:ts be- myndigande den 6 februari 1931 för att inom socialdepartementet biträda med utredning rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden och därmed sammanhängande ämnen. Dessa sakkunniga hava bl. a. till statsrådet och chefen för socialdepartementet avlämnat en P. M., i vilken bl. a. framhålles, att bostadsförhållandena för lantarbetarna och med dem jämställda samhällsgrupper mångenstädes vore sådana, att en snar och genomgripande förbättring vore i hög grad önskvärd. Enligt approximativa beräkningar borde omkring 1 % av landsbygdens smålägenheter nybyggas, medan 10—20 % vore i behov av mer eller mindre genomgripande reparation. De sakkunniga föreslå, att staten skall ställa medel till förfogande för beredande på närmare angivet sätt såväl genom låne- som subventionsverksamhet av möjligheter för bristernas avhjälpande, och framhålla, att en mycket avsevärd del av dessa skulle kunna avhjälpas, om ett belopp motsvarande större delen av det belopp å 20 miljoner kronor, som i årets statsverksproposition avsetts för främjande av bostadsproduktionen, disponerades på av utredningen föreslaget sätt. Utredningens förslag upptages i huvudsak i proposition nr 211 till innevarande års riksdag och kommer sålunda redan i år under riksdagens prövning. Bostadutredningen lär vidare under den närmaste tiden komma att framlägga förslag rörande viss organisation av det socialhygieniska arbetet bland de i motionen avsedda arbetargrupperna på landsbygden.

Jämväl från den sociala jordutredningen torde kunna förväntas utredningar och förslag, som kunna bliva av viss betydelse på det område, varom här är fråga. Utredningen har i skrivelse den 7 mars 1933 föreslagit, att åtgärder skulle vidtagas för en uppdelning av vissa kronoegendomar och ett antal från enskilda inköpta egendomar i mindre jordbruk om 10 till 20 hektar, avsedda att utarrenderas. Det är icke uteslutet, att på denna väg även lantarbetare skola kunna förhjälpas till självständigt arbete.

Av vad ovan anförts torde framgå, att det i förevarande motion framförda önskemålet om en allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning måste anses redan vara tillgodosett genom den utredning av frågan, som verkställdes av jordbruksutredningen. Även får det anses ådagalagt, att statsmakterna visat ett starkt intresse för åstadkommandet av en förbättring av lantarbetarnas levnadsförhållanden. Utskottet hyser därför den uppfattningen, att de förslag, som i anledning av berörda utredningar kunna framläggas, komma att leda till åtgärder i motionens syfte.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 april 1933.

På utskottets vägnar:

EDWIN BERLING.

Närvarande: herrar *Berling, Rydberg, Thorén, Hjalmarsson, von Heland, Velande**, och *Jacob Hansson*.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *von Heland*, som anförde följande:

Lantarbetarnas ställning är sådan, att man utan överdrift kan påstå, att de äro i alla avseenden bland de sämst ställda i samhället. De ha länge genom sin låga lön och sitt hårda arbete tvingats att medverka till att upprätthålla andra samhällsgruppers högre levnadsstandard. Statsmakterna ha icke tagit sig an lantarbetarna på samma sätt som vissa andra bättre lottade samhällsgrupper. I år har Kungl. Maj:t t. o. m. framlagt sådana förslag till arbetslöshets hjälp, att industriarbetarnas m. fl. lönenivå skulle fastlåsas till nu gällande höga avtalsenliga löner, vilket kan medverka till att vidmakthålla den orättvisa löneklyftan mot framför allt lant- och skogsarbetare.

Lantarbetarlönerna — ehuru i och för sig låga — tynga dock på lantmännens ekonomi och talrika vittnesbörd föreligga om jordbrukarnas ansträngningar att i möjligaste mån söka minska behovet av lejt arbete. Inom det mindre jordbruket har lantmannen alltmer hänvisats till sin egen och sin familjs arbetskraft. Inom det större jordbruket har en omläggning av driften försiggått avseende att successivt nedbringa behovet av mänsklig arbetskraft. Den sålunda möjliggjorda reduceringen av den totala lönesumman har rätt länge medgivit att bibehålla de individuella lönerna i huvudsak oförändrade, men sedan år 1931 har den allt hårdare depressionen inom jordbruksnäringen givit sig uttryck även i en ganska markerad nedåtgående tendens i arbetsprisen.

Lönesänkningarna ha varit mest utpräglade för det ogifta tjänstefolket och

därnäst för de olika grupperna av daglönare, medan statfolket drabbats lindrigare. Att kvinnornas löner reducerats mindre än männens är naturlig konsekvens av den mindre tillgången på kvinnlig arbetskraft. Oaktat de senaste årens lönereduceringar ligga dock lönerna i medeltal 63 procent högre än år 1913, och detta trots att jordbrukets produktpriser nu äro 9 procent lägre än närmaste åren före 1913.

För vårt lands del kan man säga, att för de viktigaste grupperna av lantarbetare lönerna i genomsnitt nedgått med 3—7 procent sedan år 1929—1930 och med 2—6 procent sedan 1930—1931. Detta är mindre än i så gott som alla andra länder, varifrån officiell lönestatistik föreligger. I Danmark ha sålunda under nämnda båda tidsperioder lantarbetarlönerna sjunkit med respektive 1—13 och 5—14 procent — de lågo nämligen för vissa grupper något högre 1931 än 1930. I Norge ha däremot jordbrukslönerna varit tämligen oavbrutet sjunkande sedan omkring sju år tillbaka, och nedgången beräknas till 11 à 12 procent sedan år 1930 och 7 à 8 procent sedan 1931. Än större lönereduceringar synas dock ha ägt rum i Finland, för vilket land socialministeriets statistiska byrå beräknat procenttal av respektive 17—33 och 10—20. De allra mest betydande lönesänkningarna synas dock ha ägt rum i Förenta staterna. Under tiden från oktober 1930 till samma tid 1932 ha lantarbetarnas genomsnittliga månadslön minskats med 45 procent och daglönen med 44 procent. Enbart under senaste tolv månadsperiod har nedgången belöpt sig till 25 à 26 procent.

Lantarbetarnas arbetsmöjligheter och löneförhållanden borde särskilt vid jämförelse med vad som gäller för andra arbetargrupper i och för sig vara nog skäl för statsmakterna att låta verkställa en snabb utredning, varav positiva resultat kunde väntas, men även andra starka skäl tala för en utredning av hela lantarbetarproblemet.

Lantarbetarna försöka som regel skaffa sig biinkomster och få sålunda genom sin produktion av exempelvis fläsk, ägg och potatis ett gemensamt intresse med jordbrukarna. Även denna omständighet bör beaktas vid den ifrågasatta utredningen, då det torde vara möjligt att genom prisförbättrande åtgärder för lantbruksprodukter uppmuntra lantarbetarnas strävanden att vid sidan av lönearbetet höja sin levnadsstandard.

När det gäller de kulturella frågorna äro lantarbetarna också i hög grad missgynnade, särskilt i jämförelse med de större samhällenas innevånare. De långa avstånden på landsbygden försvåra helt naturligt det kulturella arbetet, men radion torde här kunna bliva en uppskattad hjälp. Även beträffande denna viktiga detalj rörande lantarbetarnas sociala ställning torde en utredning vara synnerligen behöfelig.

Såsom i motionen framhållits, äro pågående utredningar rörande lantarbetarfrågan av ganska begränsad räckvidd. Varken från bostadsutredningen för landsbygden eller sociala jordutredningen synas kunna förväntas förslag annat än i

detaljfrågor av det stora problem, som beröres i motionen. Vad beträffar den av jordbruksutredningen publicerade undersökningen, är denna uteslutande av statistisk art. Det sociala problem, som lantarbetarfrågan utgör, beröres icke närmare, liksom ej heller några positiva förslag framföras.

Jag förbiser icke de svårigheter, som kunna uppstå, när det gäller att åstadkomma en tillfredsställande lösning av lantarbetarfrågan, men dessa svårigheter böra dock icke få utgöra ett hinder för ett försök att komma till rätta med problemet.

Då det av motionärerna avsedda syftet alltså icke blivit eller kan väntas bliva tillgodosett genom hittills slutförda eller pågående utredningar, har jag ansett, att utskottet bort hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam, allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till dess förbättrande.
